

RECENSIONES

Ludwig Freiherr von Pastor, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*. Neunter Band. *Geschichte der Päpste im Zeitalter der katholischen Reformation und Restauration. Gregor XIII (1572-1585)*. Friburgi Brisgoviae, ed. Herder, 1923, -8°, XLV et 933 pp. Pretium : fr. 26, monetae Helveticae.

We verlangen dit boek te bespreken exclusief vanuit Premonstratenzer standpunt.

De biographie van een paus uit het tijdperk der katholieke restauratie in de XVIe eeuw moet uitteraard door elk Premonstratenzer met vreugd worden tegemoetgezien ; want, zooals haast elke kloosterorde, kende de Orde van Premonstreit vanaf einde XVIe eeuw een zeer ernstige restauratie. Waar bovendien een biographie van Paus Gregorius XIII wordt aangeboden, hoeft een Premonstratenzer gansch speciale belangstelling aan den dag te leggen : aan Gregorius XIII dankt de Orde van Premonstreit de benoeming van generaal Despruets, de " canonisatio " van S. Norbertus, het doorvoeren der reforme bij de Premonstratenzers uit Spanje, enz.

Bij het doorlezen van Pastor's alleszins veelbeleden werk, zal een Premonstratenzer evenwel een gevoel van desillusie niet kunnen ontduiken. In een studie, waar zoovele zijden van het katholiek leven worden onder oogen genomen, komt nl. de Orde van Premonstreit al te zeldzaam aan de beurt. Stellig, niemand beweert dat de Premonstratenzer Orde, gedurende het Pontifikaat van Gregorius XIII, in de H. Kerk de rol vervulde welke haar uitbreiding en haar materiële invloed mochten vorderen ; doch daar vanaf 1572 een wel zeer moeizaam, toch diep-ernstige restauratie werd aangevat ; voornamelijk, daar in elk land een vooraanstaand Premonstratenzer reformator, onder directie van den generaal, de beweging leidde, mocht hun hier wel een ruimer plaats worden gegund.

Thans moeten de Premonstratenzers het met enkele vermeldin-

gen stellen.

Over S. Norbertus wordt terloops in een nota medegedeeld dat hij door Gregorius XIII gecanoniseerd werd (bl. 85, nota 4).

Over de reforme der Spaansche Premonstratenzers wordt één alinea geschreven (bl. 93).

Onder de serie namen van vooraanstaande studenten der akademie van Pont-à-Mousson wordt vermeld de naam "Servais de Lairuels" (bl. 403); dat Lairuelz Premonstratenzer was wordt niet medegedeeld.

Bij het verhaal van nuntius Ninguarda's visitatiereizen in Oostenrijk komen geen Premonstratenzer stiften aan de beurt. Ninguarda hoefde weliswaar zich rechtstreeks alleen met de bedelorden te bemoeien; toch worden menigmaal abdijen van Cisterciënzers en Benediktijnen genoemd. Over deze gansche afdeeling komt enkel één Premonstratenzer naam voor: de naam van prelaat Freytag van Klosterbrück bij Znaim (bl. 480; nogmaals bl. 487); edoch in tegenspraak met de waarheid en trouwens met het vroegere getuigenis van den auteur (bl. 480), wordt Freyta als Cisterciënzer abt aangegeven (bl. 919).

De naam der Premonstratenzers wordt nog vermeld naar aanleiding van Ninguarda's visitatiereis in Beieren (bl. 512, nota 3). Even wordt vermeld de abdij van Humilimont te Marsens bij Freiburg, Zwitserland (bl. 529); en bloot worden geciteerd de namen der bisdommen Ratzeburg, Brandenburg, Havelberg en Lebus (bl. 594). Tenslotte, in den personenregister, staat alléén: *Freytag, Sebastian, Zisterzienzerabt* (bl. 919), *Lairuels, Servais de* (bl. 923) en *Norbert, Stifter der Prämonstratenser* (bl. 926).

Breedvoerig handelt de auteur over Gregorius' zorg voor de reforme der kloosterorden (bl. 79 en volg.); hij vermeldt een generaal van de Franciskanen en een van de Cisterciënzers. De generaal van Prémontré, Despruets, die zijn zaken alvast zoo treffelijk waarnam als die beide andere, wordt niet geciteerd. Trouwens, over het gansche boek wordt Despruets — die toch door Gregorius XIII *provisio apostolica* tot generaal werd benoemd — niet eens vermeld.

Men zal gereedelijk bekennen dat, door deze enkele vermeldingen, de Orde van Premonstreit niet heeft ontvangen wat haar toekomt. Vanzelfsprekend, van Pastor mag niet worden geëischt dat hijzelf een historischen arbeid zou waarnemen, welken de Premonstratenzers tot nogtoe al te zeer hebben verwaarloosd; doch, een even openslaan der *Annales* van Hugo of der *Bibliotheca*

van Lepaige kon reeds volstaan om over Gregorius' betrekkingen met de Orde van Premonstreit voldoende inlichtingen te vinden. Voornamelijk Lepaige geeft notities te over.

Verwekt aldus Pastor's boek bij den Premonstratenzer een gevoel van ontevredenheid, toch moet het worden medegerekend onder de werken, welker veelzijdig nut het bezit ervan onontbeerlijk maakt. Alleen reeds de algemeene toestanden toentertijd door een zoo bevoegd historicus als Pastor uiteengezet te vinden, is hoogst nuttig voor alwie het einde der XVIe eeuw wil bestudeeren. Bovendien bestaan echter nog tal van redenen, waarom het alhier besproken boek voor de Premonstratenzer geschiedenis als zeer nuttig moet worden aanzien. Enkele ervan willen we opsommen.

Gregorius XIII schonk, na een veertigjarig wanbeheer van de commende-abten de Kardinalen Pisani en d'Este, in 1572 een rasrecht Premonstratenzer als generaal aan de Orde, door J. Despruets *provisione apostolica* tot generaal te benoemen. Die benoeming geschiedde na lang onderzoeken van den kandidaat en na zorgvuldig inwinnen van de meest verscheidene testimonia. Zelfs na het inleveren te Rome van de vleierendste aanbevelingen, bleef de Paus een tijdlang nadenken. Aldus geldt ook voor Prémontré wat Pastor (bl. 51-52, 80) zegt over de hooge eischen, welke de Paus stelde met betrekking tot een Ordes-generaal.

Werkelijk interessant is ook te vernemen (bl. 399) wat de pauselijke legaat in Frankrijk, Facchinetti, over de aan te stellen prelaten dacht: die legaat immers, na een voorafgaand onderzoek, steunde te Rome de benoeming van Despruets.

Despruets's benoeming werd te Rome nog gesteund door den pas tot kardinaal benoemden neef van den Paus, Filippo Boncompagni. Deze was alstoen beschermmer der Spaansche Premonstratenzers; en, toen in 1578 de generaal zijn reis naar Rome ondernam, aanvaardde de kardinaal uit zijn handen het Protectoraat over de gansche Orde. Jarenlang bleef Boncompagni de schakel tusschen de Romeinsche curie en den generaal. In de "canonisatie" van den H. Norbertus en in het ontwarren van de ingewikkelde kwesties tusschen den generaal en de Premonstratenzer Congregacion de Espana speelde hij een niet onbelangrijke rol. In 1582 bood hij zelf aan den generaal zijn titelkerk S. Sixto aan, om ervan een Premonstratenzer abdij te maken. — Welnu, over kardinaal Boncompagni schenkt Pastor weer voorname détails. Over een aantal bladzijden (bl. 21-25) komen passim bijzonderheden voor over de familie en de personaliteit van den Beschermmer. En het ontstemt

heelemaal niet te vernemen dat Pastor hem (bl. 21) voorstelt als "gutmutig, unbedeutend und unerfahren": in de handen van den uiterst behendigen en alleszins rechtschapen Despruets bleef Boncompagni steeds een bekwame hulpkracht voor de restauratie der Premonstratenzers.

Belangrijk is verder de beschrijving van Gregorius' karakter. Verkozen op den ouderdom van 70 jaar, was de Paus zeer eigenzinnig en vol achterdocht. Alles wilde hijzelf beslissen, en voortdurend trachtte hij zich tegen elken invloed te verdedigen. Langen tijd kon hij een voornemen laten groeien, en het dan plots uitvoeren, soms wel tot eenieders verbazing. Karakteristiek zijn in dit opzicht de beide onverwachte benoemingen van kardinalen in 1578 (bl. 163) en 1583 (bl. 166). — Diezelfde karaktertrek vermag een der meest vreemde gedragingen van den Paus tegenover de Premonstratenzer Orde uit te leggen. In 1578 had generaal Despruets een reis naar Rome ondernomen, en had een audiëntie bekomen bij den Paus. Hij nam de gelegenheid waar om over den toestand van zijn Orde te spreken, en verzocht om een nieuwe algemeene goedkeuring der vroegere privilegia. De Paus beloofde dit, en schonk werkelijk 7 Mei 1578 met dit doel de breve *Cum a nobis petitur*. In zijn samenspraak, had echter Despruets met nadruk gesproken over de moeilijkheden, welke zijn reformatie-arbeid ontmoette. En ook wel liet hij den Paus begrijpen dat precies een paar voorrechten, welke de Pausen (en m. n. Gregorius XIII in 1573 voor de Spaansche Premonstratenzers) hadden gegeven, de actie van den generaal van Prémontré moesten belemmeren. De Paus had intusschen welwillend toegeluisterd, en... ook op 7 Mei 1578 schonk hij *motu proprio* de bulle *Quam grata*, waardoor aan den generaal dictatorsvolmacht werd geschonken. Door dit stuk vernietigde de Paus wel wat hij vroeger (b. v. in 1573) had gesteld, en later (in 1582) zou hij, onder de drukking der Spaansche diplomatie, althans ten opzichte der Spaansche Premonstratenzers zijn bulle van Mei 78 moeten ongeldig maken. Maar zoo onverwachte, radikale besluiten waren heelemaal in de lijn van Gregorius' karakter.

De pauselijke nuntius in Spanje, Ormaneto, wordt bekendgemaakt als een leerling van Carolo Borromeo (bl. 65). Over Ormaneto's handelwijze tegenover de Spaansche Premonstratenzers worden — zooals we reeds aanmerkten — al te schaarsche bijzonderheden medegedeeld; doch breeder wordt gesproken over de reformatie van andere Spaansche kloosterorden (bl. 110-114). Na het doorlezen van deze bladzijden kan men beter begrijpen dat de

Spaansche Premonstratenzers bij Despruets klagen door Ormaneto *summisso capite* te zijn gedreven in een reforme, welke noch de oude tradities noch hun eigen verlangen wist te eerbiedigen, en dat ze dadelijk na Ormaneto's dood voor het wijzigen van enkele punten begonnen te ijveren.

Tenslotte, over den Kardinaal d'Este († 1581), den "handelsreiziger in bisdommen en abdijen" die een tiental jaar van de inkomsten der abdij van Prémontré profiteerde, worden lezenswaardige dingen verteld (bl. 157) ; o. m. over zijn beroemde lustvilla te Tivoli, waarvan de rijkdom gedeeltelijk met dukaten uit Prémontré werd betaald.

Ziedaar enkele punten, welke ons bij het overlezen van Pastor's lijvig werk van meer dadelijk belang voor de Premonstratenzers bleken. Die punten groeien natuurlijk in aantal naar het speciaal onderwerp dat elk historicus behandelt. Het staat alvast buiten twijfel dat, wie grondig de periode 1572-1585 wil kennen, voortaan niet meer kan zonder Pastor's veelbelezene boek. Aldus wordt deze studie, ondanks de desillusie van het eerste oogenblik, ook voor den Premonstratenzer historicus onmisbaar.

Door de firma Herder werd een zeer fraaie uitgave bezorgd : mooie band met gouden, "pauselijken" stempel.

Averbode.

Em. VALVEKENS, O. Praem.

* * *

J. Kleijntjens S. J. & Dr. H. F. M. Huijbers, *Sint Willibrords Kerk. Deel I : Opkomst en bloei*. Leiden, H. J. Dieben, 1923.

Op aantrekkelijke wijze bieden de schrijvers van dit werkje eene synthese onzer vaderlandsche Kerkgeschiedenis van af het eerste verschijnen van het Christendom binnen onze grenzen tot aan het keerpunt in de geschiedenis van het Sticht (ongev. 1270). Het boekje is populair in den besten zin des woords. Het wekt bij den lezer belangstelling voor geschiedkundige bronnen, doordat eenige documenten het verhaal op ongedwongen wijze afwisselen. Bovendien werd voor een groot getal welgekozen illustraties gezorgd, die het beschavingsleven der behandelde periode duidelijk openbaren. De Premonstratenzer Orde is met eene uitvoerigheid behandeld, welke de beteekenis dezer instelling van de Nederlandsche middeleeuwen alle recht laat wedervaren.

De schrijvers voegden aan hun werkje eene kloosterkaart toe,